

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Моца А.А.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
факультету міжнародних відносин,
провідний спеціаліст Навчально-наукового інституту
євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Розглянуто теоретико-методологічний аспект інноваційного розвитку вищої освіти України. Подано аналіз концептуальних засад інноваційного розвитку вищої освіти України.

Ключові слова: *інновація, інноваційна діяльність, парадигма інноваційного розвитку, стратегічні пріоритети, вища освіта.*

Пріоритетними напрямами державної політики України у сфері вищої освіти є її реформування відповідно до європейських та світових стандартів, створення умов для утвердження принципів демократизації і гуманізації, відродження національних традицій. Європейська інтеграція як основний вектор зовнішньої політики України, співробітництво з міжнародними організаціями сприяють розробці ефективних національних стратегій і програм у сфері вищої освіти, демократизації освітньо-наукових інститутів, активній участі українського суспільства у освітніх інноваційних процесах [1]. Нині цей процес отримав визначене законодавче забезпечення: прийнято Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) [2], на

державному рівні Указом Президента України затверджено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.) [3], проходить громадське обговорення у демократичному форматі «Проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років» [4].

З огляду на те, що сучасна концепція розвитку вищої освіти в Україні втілює ідею її модернізації відповідно до європейських освітніх стандартів, одним із основних завдань наукової, навчально-виховної та інноваційної діяльності ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (надалі – УжНУ) є вивчення і впровадження світового, зокрема європейського, досвіду з формування інноваційного освітнього середовища шляхом проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на підготовку фахівців, здатних до створення і застосування конкурентоспроможних технологій, забезпечення інноваційного розвитку суспільства.

Зокрема, спільно з Жешувським університетом (Польща), Дебреценським університетом (Угорщина), Технічним університетом у Кошицях (Словацька Республіка), ГО «Інститут транскордонного співробітництва» (м. Ужгород, Україна) УжНУ за рахунок фінансування Вишеградського фонду успішно реалізує науковий проект «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір» [5].

Для започаткування та реалізації інших проектів із європейськими партнерами в рамках транскордонного співробітництва, міжнародних освітніх програм, зокрема участі науковців і студентів УжНУ у європейській рамковій програмі «Горизонт 2020», максимально використовуються умови прикордоння [6]. По суті рамкова програма ЄС «Горизонт 2020» [7], що об'єднує Рамкову програму з досліджень та інноваційного розвитку, Рамкову програму

конкурентоспроможності та інновацій, а також програму Європейського інституту інновацій та технологій, є сьогодні надзвичайно актуальною у сфері освіти. Участь УжНУ в міжнародних грантах і програмах дасть можливість сформуванню в рамках Стратегії розвитку вишу механізми підтримки прикладних досліджень, розробки інноваційних технологій у форматах, властивих для європейської практики. Це, в свою чергу, вимагає забезпечення ефективної спроможності вищої освіти випереджати ті соціальні й економічні зміни, що відбуваються в державі та потребують широкого застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій навчання [8].

Стратегія розвитку УжНУ передбачає розробку програм розвитку науки, систем неперервної освіти, дистанційної освіти, подальших заходів інформатизації закладу, міжнародного співробітництва, маркетингу освітніх послуг тощо. Університет дотримується курсу на всебічний розвиток самоврядування, демократизації у всіх сферах діяльності, розширення повноважень і підвищення відповідальності всіх структурних підрозділів та їх керівників за якість підготовки висококваліфікованих фахівців.

Метою публікації є аналіз концептуальних засад інноваційного розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу.

Вважаємо, що основним пріоритетом діяльності ВНЗ в умовах розвитку інформаційно-комунікаційної сфери суспільства повинно стати формування *інноваційного освітнього середовища з відповідним інноваційним кліматом* [9], який сприятиме забезпеченню потреб держави та ринку праці у кваліфікованих фахівцях, здатних вирішувати складні професійні завдання, продукувати знання інноваційного характеру, приймати креативні антикризові рішення, здійснювати проектування і прогнозування у всіх сферах суспільного життя.

Перспективні напрями діяльності організаційно-управлінського механізму інноваційної системи та механізм реалізації інноваційної діяльності ВНЗ описано в [10].

Інновації у вищій освіті завжди дають нові вирішення актуальних науково-педагогічних проблем, що в кінцевому результаті приводить до якісно нових досягнень у освітній діяльності, а їх впровадження – до якісних змін інших складових єдиної системи вищої освіти.

Парадигма інноваційного розвитку вищої освіти передбачає такий спосіб організації діяльності вищого навчального закладу, який забезпечує досягнення цілей та завдань його інноваційного розвитку. Основним елементом цієї парадигми є, як і раніше, знання. А відмінністю є те, що новий підхід робить акцент на способі продукування знань, а не на способі їх передавання студенту. З огляду на це, інноваційний вищий навчальний заклад як в управлінні, так і в організації навчально-виховного процесу потребує нових підходів.

Модернізація системи вищої освіти переносить акцент з процесу навчання на його результати, змінюючи роль викладача через особистісний підхід до студента шляхом забезпечення його продуктивної пізнавальної діяльності. Отже, мова йде про практичну реалізацію нової освітньої парадигми, а саме про перехід до нового типу навчання і виховання, забезпечення кожним ВНЗ України відповідної якості освіти випускників.

Для успішного вирішення завдань, що постають у процесі модернізації ВНЗ, передбачається перехід навчального закладу в режим інноваційного розвитку, який забезпечуватиме якісну підготовку конкурентоспроможних спеціалістів [11].

Проте, для переходу в режим інноваційного розвитку як стратегічної мети, необхідно реалізувати певні проміжні цілі: формування єдиного навчально-освітнього й наукового простору ВНЗ; створення ефективної компетентісно-

контекстної педагогічної моделі підготовки бакалавра і магістра; залучення колективу ВНЗ до інноваційного процесу та системної модернізації освітньої діяльності; встановлення ділових зв'язків з органами державної влади, іншими установами освіти і науки, роботодавцями, громадськими організаціями; здійснення програм координації з українськими ВНЗ – партнерами з інноваційного розвитку; розширення програм міжнародної співпраці.

Теоретико-методологічну основу інноваційного розвитку вищої освіти складають: культуроцентристська парадигма; компетентнісний підхід; психолого-педагогічна теорія контекстного навчання [11].

Інноваційний розвиток вищої освіти – це процес удосконалення освіти за рахунок створення, розповсюдження і впровадження інновацій. Це циклічний процес [10], який проходить наступні стадії:

- виявлення потреб у зміні (виявлення проблеми);
- розробки ідей для вирішення проблеми;
- розробки способів вирішення проблеми (нововведення);
- апробації і експертизи нововведення;
- засвоєння нововведення;
- інституалізації нововведення.

Аналізуючи сучасні інноваційні теорії, вчені виявили поліструктурність інновацій і схиляються до того, що інновація в освіті в цілому і у вищій освіті зокрема – це система, яка розвиваючись проходить усі стадії життєвого циклу: зародження, активний розвиток, перетворення.

Підтвердженням цієї точки зору є описана М.М. Поташніком [11] ієрархія структур інноваційного процесу в галузі вищої освіти. Структури ці взаємопов'язані. Цей факт дає можливість говорити про інноваційний процес у галузі вищої освіти як про цілісну систему. Отже, методологічний аналіз інноваційної діяльності розкриває специфіку інновацій у вищій освіті, обґрунтовує парадигму його

інноваційного розвитку, концептуальну основу якої складають: культуроцентристський і компетентнісний підходи та теорія контекстного навчання.

З часом стає більш переконливою необхідність у підготовці довгострокової програми структурної трансформації національної освітньої політики, її удосконалення відповідно до нових міжнародних умов, суттєвої її «європеїзації».

Зауважимо, що трансформація вищої освіти в Україні стикається з низкою проблем, як конкретно-економічних, так і загально цивілізаційних. По-перше, зростає інтернаціоналізація освітньої діяльності. Поява інтернаціональних форм організації та фінансування освіти, посилення необхідності вирішення проблем стандартизації освіти зумовлюють необхідність у підвищенні якості освітніх послуг в умовах зростаючої інтеграції. Внаслідок цього відбувається загострення конкуренції в глобальному масштабі. Ось чому національна система освіти вимушена орієнтуватися не просто на підготовку кваліфікованих кадрів для розвитку своєї економіки, а і на підготовку таких кадрів, які забезпечуватимуть конкурентоспроможність економіки країни в сучасному глобальному середовищі.

Друга проблема пов'язана з тим, що визначальна роль освіти і науки в суспільному розвитку потребує потужного диверсифікованого механізму їх функціонування та фінансового забезпечення. В Україні протягом трансформаційного періоду мають місце процеси диверсифікації: і стосовно джерел фінансування, і стосовно форм організації освітньої діяльності, змісту та технологій навчального процесу. Проте, досвід передових країн світу доводить, що для належного використання можливостей освіти і науки в суспільстві економічні механізми можуть бути більш ефективними, дієвими, спрямованими на конкретні результати [8], ніж проста зміна форм системи освіти.

Узагальнення викладеного дає підстави для формулювання висновків щодо теоретико-методологічного аспекту інноваційного розвитку вищої освіти України.

На нашу думку, продуктивними є такі положення та ідеї:

- підвищення академічної й професійної мобільності студентів і викладачів ВНЗ, що узгоджується та співзвучно з тематикою Міжнародної науково-практичної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» (квітень 2015 року, м. Ужгород);
- сприяння комплексним науковим дослідженням та запровадженню інновацій за гарантій державної підтримки;
- посилення партнерської міжуніверситетської взаємодії;
- формування готовності освітян і суспільства загалом до інновацій у системі вищої освіти країни.

Отже, стає все більш очевидним, що в системі вищої освіти України необхідні розробки:

1) довгострокової національної Програми структурної трансформації освітньої політики відповідно до нових міжнародних умов, найбільш значущими серед яких є сутєва «європеїзація» вітчизняної освіти;

2) національного Плану дій оптимізації мережі ВНЗ України всіх форм власності у рамках імплементації Закону України «Про вищу освіту», який би за формами, програмами, термінами навчання і обґрунтованими джерелами фінансування відповідав би інтересам особи і громадянина.

Стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в Україні залишається перетворення кількісних показників освітніх послуг у якісні.

Отже, стратегія розвитку УжНУ передбачає інноваційний прорив на якісно новий рівень навчання і досліджень, що полягає у перспективі функціонування УжНУ як дослідницького університету на основі: постійного поглиблення нерозривного зв'язку передових методів навчання та нау-

кових досліджень; збереження і посилення провідної ролі УжНУ в національній класичній університетській освіті, враховуючи освітні запити представників національних меншин, що компактно проживають на території Закарпаття; відкритості УжНУ, його активній інтеграції до світового інформаційного простору; повноправній участі УжНУ в Болонському процесі, входження до єдиного Європейського освітнього та наукового простору; втілення на всіх ділянках діяльності ВНЗ гуманістичної ідеї та забезпечення статусу УжНУ як вищого навчального закладу, покликано-го виховувати громадянина Держави Україна, для якого потреба у фундаментальних знаннях, підвищенні загально-освітнього і професійного рівня асоціюється з патріотизмом; збереження і примноження національних освітніх традицій розвитку вищої освіти, що підпорядковуються законам ринкової економіки та закону конкуренції, з урахуванням євроінтеграційних процесів України.

Список використаних джерел

1. Лебедева Я.В. Перспективи інтеграції України до європейського союзу в контексті політики мультикультуралізму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
2. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/gol1556-18>.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
4. Проект Концепції розвитку освіти на період 2015-2025 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
5. «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір»

- (№ 21470150) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/projects-innovative_univ.
6. Смоланка В.І. Передмова. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць/ ред.кол. І.В. Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 2(9). – С.5-6.
 7. Рамкова програма ЄС «Горизонт 2020». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.khnu.km.ua/root/dept/interdept/horizon-2020.
 8. Куклін О.В. Концептуальні засади інноваційного розвитку вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1186.
 9. Бобрицька В.І. Технологія формування інноваційного освітнього середовища у вищих навчальних закладах Швейцарії. Уроки для України. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць / ред.кол. І.В. Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 2(9). – С.7–17.
 10. Моца А.А. Впровадження інноваційних технологій – основа модернізації вищої школи України. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць / ред. кол. І.В. Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 2(9). – С.267-274.
 11. Клімова Г.П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2013/04/Klimova.pdf.
 12. Міжнародна науково-практична конференція «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.acadmobility.uzhnu.edu.ua>.